

Itsemurhan filosofia

NÄYTE KIRJASTA.
TILAA KOKONAINEN KIRJA
OSOITTEESTA www.netn.fi

Tapani Kilpeläinen

ITSEMURHAN FILOSOFIA

niin & näin
Tampere 2012

© Tapani Kilpeläinen ja Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-NUMERO

978-952-5503-68-5

TAITTO

Susanna Laurola

PAINOTYÖ

Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö,
Tallinna 2012

KUSTANTAJA

Eurooppalaisen filosofian seura ry / *niin & näin*

SISÄLLYS

KIRJOITTAJALTA	9
ALKUPUHE	II
<i>Psykiatrisen lähestymistavan ongelma</i>	16
<i>Itsemurha ja filosofit: kulttuuritabun vaiheilla</i>	20
<i>Filosofien itsemurhia</i>	25
<i>Itsemurha ja filosofia: näkökulmia</i>	26
I SANAT	35
<i>Suomi</i>	36
<i>Muinaiskreikkaa, latinaa ja muita</i>	37
2 FILOSOFIT JA ITSEMURHA:	
HISTORIALLINEN KATSAUS	42
<i>Antiikki</i>	43
<i>Sokrates, Platon ja Aristoteles</i>	48
<i>Kyreneläiset ja epikurolaiset</i>	53
<i>Cicero ja Seneca</i>	55
<i>Kristinusko</i>	60
<i>More, Montaigne ja Spinoza</i>	66
<i>Valistus</i>	71
<i>Hume</i>	75
<i>Kant</i>	84
<i>Schopenhauer ja muita</i>	96
<i>Ääniä 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta</i>	102
<i>Camus, Foucault ja muita:</i>	
<i>1900-luvun filosofeja ja mietekirjailijoita</i>	103

3	ITSEMURHAN KÄSITE	110
	<i>Durkheim</i>	115
	<i>Kärsimys ja sivuvaikutukset</i>	121
	<i>Modernit määritelmät</i>	125
	<i>Vapaa tahto</i>	131
	<i>Kun itsemurha epäonnistuu</i>	134
	<i>Turhaa kuoleamisen toubua</i>	138
4	ITSEMURHAN RATIONAALISUUDESTA	141
	<i>Rationaalisuuden vaatimukset</i>	146
	<i>Kun rationaalisuus ei riitä</i>	152
	<i>Keneltä kysytään</i>	156
	<i>Miksi ei itsemurhaa</i>	160
5	ITSEMURHASTA, UHRISTA JA BIOPOLITIIKASTA	163
	<i>Biopolitiikka</i>	169
6	LOPUKSI	173
	LÄHTEET	175
	VIITTEET	184

Ei kuulu sinuun, vaikka vaunuihis
mies pantais valjaisiin, ja hepo ohjiin,
ei, veljes jos pää maassa hyppelis
ja kirkas päivä paistais jalkapohjiin.

Syö nahkas täyteen, kun sen kerta saat.
Tai niinkuin eläin tuskissasi paru. –
Niin, joskus, kun on kesäisinä maat,
sa nouse puuhun, taskussasi naru.

Sa katso, korkeus ja mataluus
jo taivaanrannass' toisiansa tapaa:
on vaakasuora viiva avaruus
ja taivaan tähdet koskettavat rapaa. –

On yhtä sulle, lintu pikkuinen,
sa missä livertelet laulujasi.
On yhtä sulle, suuri ihminen
sa minne ripustelet nuoriasi.

– Aaro Hellaakoski, ”Taas ihanteet”, 1918

toriikasta ja ampui itsensä. Saksalainen Walter Benjamin (1892–1940) tappoi itsensä Espanjan rajalla, jottei joutuisi natsien käsiin. Viime vuosikymmenten Ranskassa kreikkalaissyntyinen marksisti Nicos Poulantzas (1936–1979) tappoi itsensä masennuksen vuoksi, situationisti Guy Debord (1931–1994) surmasi itsensä alkoholismien aiheuttaman ääreishermostulehduksen takia ja Gilles Deleuze (1925–1995) hyppäsi ikkunasta parantumattomien hengityselinvaivojen tähden. Hieman ennen vuosituhannen loppua itsemurhan tekivät lisäksi Nietzsche-tutkija Sarah Kofman (1934–1994) sekä matemaatikko ja yhteiskuntakriitikko Gilles Châtelet (1944–1999). Yhteiskuntafilosofi ja kansalaispalkan puolestapuhuja André Gorz (1923–2007) teki kaksoisitsemurhan terminaalaisesti sairaan vaimonsa kanssa. Tulokunnanvarainen tapaus on italialainen tieteenfilosofi Giulio Preti (1911–1972), joka vetäytyi Tunisiaan kuolemaan ja jätti tarvitsemansa lääkkeet tahallaan Italiaan. Kaikilla edellämainituilla filosofeilla oli syy tappaa itsensä ja he luopuivat elämästä oman käden kautta. Toinen asia on, ettei itsemurhan perimmäistä syytä välttämättä saada selville koskaan.

Itsemurha ja filosofia: näkökulmia

Itsemurhan syy on eri asia kuin itsemurhan mahdollisuus, mutta itsemurhan voi tehdä vain olio, joka pystyy surmaamaan itsensä. Itsemurhaa on pidetty ihmisen omimpana mahdollisuutena tai piirteenä, joka erottaa ihmisen jumalista ja eläimistä. Sosiologiklassikko Émile Durkheimin (1858–1917) mukaan meillä ei ole perusteita ajatella, että eläimet voisivat harkita kuolemaansa tai pyrkiä siihen tavoitteellisesti⁴⁹. *Mind*-lehden Henry Maudsley suhtautui jo vuonna 1879 epäileväisesti tiedonantoihin, joiden mukaan muuan koira olisi tehnyt itsemurhan hukuttautumalla sen jälkeen kun se oli joutunut muuttamaan mielestään epäviihtyisään paikkaan⁵⁰. Sekä Durkheim että Maudsley ovat sillä kannalla, ettei eläimillä ole sellaista harkintakykyä, jonka avulla ne voisivat hahmottaa oman kuolemansa oman toimintansa tulokseksi. Thomas An-

derberg, joka on kirjoittanut itsemurhan käsitteestä oppineen monografian, puolestaan toteaa, että tarinat rottien, koirien tai papukaijoiden itsemurhista antavat hyvän syyn teroittaa Occamin partaveitsi. Vaikuttavuutensa ansiosta tapahtuma voi näet tuntua itsemurhamalta kuin onkaan. Anderberg kertoo omasta kokemuksestaan: hän oli yrittänyt ottaa siipensä loukanneen naakan kiinni voidakseen auttaa sitä, mutta naakka pakeni jokeen, painoi päänsä veden alle ja hukkui⁵¹. Vaikka tapahtumasarja oli dramaattinen, Anderberg kieltäytyy tulkitsemasta sitä itsemurhaksi. Luultavasti naakka vain pyrki häneltä pakoon sen kummempia itsetuhoajatuksia hautomatta. Plinius vanhempi (23–79 jaa.) puolestaan piti itsemurhaa asiana, joka erotti ihmisen jumalista, koska nämä eivät voi kuolla vaikka haluaisivat. Pliniuksen mukaan tämä johtui jumalten täydellisyydestä. Koska ihminen on kuolevainen, hänellä on mahdollisuus, jota jumalilla ei ole. Epätäydellinen olio on vapaa tekemään mitä tahtoo. Tämä on yksi filosofian ja itsemurhan kosketuspinnosta. Itsemurhaa voidaan tarkastella yhtenä vapaan olion mahdollisuutena ja pohtia, voiko hänellä olla syy tappaa itsensä.

Yhteisöä ei voi koskaan leikata erilleen yksilön itsemurhasta. ”Vaikka itsemurha on ennen kaikkea traaginen yksilöllinen tapahtuma, se jo sellaisenaan kertoo, että yksilön ja yhteisön väliset suhteet eivät toimi”, toteaa historioitsija Toivo Nygård⁵². Asia tuntuu itsestään selvältä, mutta sellainen se ei filosofian historian valossa ole. Jopa itsemurhaa vastaan esitetty argumentti, jonka mukaan itsemurhaa ei saa tehdä koska se tuottaa vahinkoa muille, syntyi vasta valistuskaudella. Seneca tosin pidättäytyi tekemästä itsemurhaa poikkeuksellisen pahojen vatsavaivojensa vuoksi jottei hän tuottaisi murhetta isälleen, mutta varsinainen perustelu lähimmäisistä muotoutui vasta paljon myöhemmin⁵³. Itsemurha osoittaa, ettei yhteiskunta tarjoa jäsenilleen kaikkea sitä, minkä se väittää tarjoavansa⁵⁴. Itsemurha aiheuttaa yhteiskunnalle eräänlaisen legitimaatiokriisin. Olisi liioittelua väittää, että edes pääosa itsemurhan tekijöistä ajattelisi tekevänsä itsemurhan protestiksi yhteiskuntaa vastaan. Ajatus legitimaatiokrii-

sistä voidaan kuitenkin ymmärtää siten, että itsemurha paljastaa, miten sen tekijä on kokenut, ettei elämä häntä ympäröivässä yhteiskunnassa ole elämisen arvoista.

Itsemurhan tehoisuutta yhteiskunnallisen protestin muotona on vaikea arvioida. Yksittäiset itsemurhat eivät tunnu hetkauttavan yhteiskuntaa. Sietämättömistä elämisolosuhteista aiheutuvien itsemurhien pitäisi nousta huimiin määriin, että niillä olisi vaikutusta, elleivät ne sitten toimisi yhteiskunnan kannalta ei-toivottua ainesta poistavasti. Poliittiset itsemurhat taas voidaan jakaa kahteen ryhmään, niihin, joille tekijä antaa poliittisen merkityksen, ja niihin, jotka politisoituvat. Vietnamin sotaa vastustaneiden munkkien tai neuvostomiehitystä vastaan asettuneen Jan Palachin polttoitsemurhat eivät pystyneet vaikuttamaan tilanteeseen heti. Hiljattainen eläkeläisen itsemurha Kreikassa ei ole ainakaan vielä johtanut poliittisiin muutoksiin⁵⁵. Protesti-itsemurha voi kuitenkin ampua lähtölaukauksen: katu-kauppias Mohamed Bouazizin polttoitsemurha vuonna 2010 käynnisti kansannousun Tunisiassa⁵⁶.

Mutta itsemurhan ja yhteisön suhdetta ei kuitenkaan jäsenenä vain teon tiedostettuus tai tiedostaminen teon pohjalta. Itsemurhan ongelmaan liittyy myös kysymys siitä, millaisin välinein ihminen elämäänsä hahmottaa. Jos oletetaan biovaltateoreetikoita seuraten, että moderni valta perustuu uhkailun sijasta ohjailuun, huomataan, että esimerkiksi psykiatria ja lääketiede ovat osa elämän hallintaa. Yksi niiden lähtökohdista on se, että yhteiskunnan jäsenten elämää on pidettävä yllä. Ne ohjailevat elämää normien avulla. Ehtojen asettaminen elämälle saattaa synnyttää vaikutelman, että elämänhallinta lisääntyy⁵⁷. Modernissa yhteiskunnassa ”yhtäältä elämää hallitaan aina yhteiskunnan nimissä ja sen hyväksi, toisaalta yhteiskunnallisiin ongelmiin puuttumisella on aina elämän hallinnan ulottuvuus”⁵⁸. Biovalta toimii niin, että ihmiset ryhtyvät valvomaan itseään. Painostustoimia ei tarvita, kun ihmiset sisäistävät käyttäytymistapoja, joiden myötä heistä tulee hallittava ryhmä. Biovalta on suoraan elämään kohdistuvaa valtaa, joka kohtelee elämää potentiaalinala ja pyrkii pitämään ihmiset elossa. Yksilötasolla kan-

santerveydelliset huolet ovat kansalaisten moraalista ohjailua. Yleisellä tasolla ne pyrkivät pelkistämään elämänongelmat teknisesti ratkaistaviksi – terveet elämäntavat, fyysinen suorituskykyisyys – mutta ennen kaikkea ne luovat ilmapiiriä, jossa terveyden tavoittelusta tulee itsestäänselvyys. Toisin sanoen terveyden vaalimisesta voi tulla niin itsestäänselvä asia, ettei terveysargumenttien rinnalle kelpuuteta enää mitään muuta. Moraalipolitiikan valta-asemassa ihminen, joka ei panosta elämänsä jatkumiseen, näyttää toimivan mielettömästi, ja kun moraalipolitiikka nousee esille, kaikki muu politiikka painuu varjoon. Ihmiselämää muotoileva valta ikään kuin antaa kansalaiselle oikeuksia vastineeksi siitä, että kansalainen luovuttaa vallan omasta elämästään terveydenhoitokoneistolle. Silloin kansalainen luopuu myös mahdollisuudestaan määritellä itse, milloin elämä on hänestä elämisen arvoista.

Elämästä muotoutuu eräänlainen kilpailu, jossa pyritään pyysymään hengissä mahdollisimman pitkään. Mutta samalla elämän pituuteen kohdistuva mielenkiinto osoittaa, ettei elämän sisällöllä ole enää merkitystä. Tärkeää ei enää ole elää onnellisena vaan pitkään. Tärkeää ei enää ole elää oikein vaan pitkään. Tärkeää ei enää ole elää täysipainoisesti vaan pitkään. Lioiteltu huomio terveyttä kohtaan kertoo siitä, että elämän sisältö on kadonnut. Elämän pidentämisestä ei kuitenkaan ole elämän sisällöksi, koska se ei sinänsä merkitse elämän laatua. Elämän pituuden korostaminen tapahtuu elämän muiden ulottuvuuksien kustannuksella. Kun elämän sisältönä on elossa pysyminen, uhkaa mielekkyyden katoaminen.

Biovaltaan kuuluva elämän itseisarvoistaminen on otollinen kasvualue itsemurhan ongelmalle. Kaikki eivät koe pelkkää terveydestä huolehtimista riittäväksi sisällöksi elämälleen – puhumattakaan siitä, miten halventavaa terveyspuhe on niitä kohtaan, jotka ovat terveytensä syystä tai toisesta menettäneet. Ajatus terveydestä, pitkästä elämästä on pohjimmiltaan nihilistinen, koska terveysprojekti pyrkii poistamaan elämästä kaiken sen, mikä voisi uhata sen terveyttä tai pituutta. Mutta ihminen ei välttämättä hyväksy sitä, että elämä abstrahoidaan tyhjäksi kaikesta sisällöstä.

Siksi hän voi yhtä hyvin kuolla. Kun elämä pelkistetään pelkäksi sisällöttömäksi potentiaaliksi, ihmiselämä epäinhimillistetään. Siksi myös mielekkyyden katoaminen on yksi itsemurhan mahdollinen motiivi. Filosofit ovat yleensä kelpuuttaneet itsemurhan syiksi muiden puolesta uhrautumisen ja kivuliaalta tappavalta taudilta vapautumisen, mutta on kysyttävä, millä perustein itsemurhaa voidaan enää vastustaa maailmassa, jossa ihmiselämällä ei ole sisältöä. Jos elämällä ei ole muuta tarjottavaa kuin pituus, kuolema on yhtä kelpo ratkaisu kuin elämä. Elämän itseisarvon korostaminen lisää punnuksia kuoleman vaakakuppiin, sillä mitä itseisarvoisemmaksi elämä muuttuu, sitä vähemmän sillä on arvoa. Silti ihmiselämän normiksi asetetaan elinvoima. Normien traagisuus on siinä, että jos ihminen oppii vertaamaan itseään normeihin, hän saattaa myös havaita itsensä normeja täyttämättömäksi, sairaaksi ja epänormaalksi. Normit pudottavat ulkopuolelleen sen epänormaaliuden, jonka piiristä myös itsemurhaajat etsitään.

Yksi motiivi tämän kirjan kirjoittamiselle on se, että yhtäältä ihmiselämän pidentämiseksi ja pelastamiseksi ollaan valmiita tekemään lähes mitä tahansa, mutta toisaalta sen sisällölle ei välttämättä anneta arvoa. Itsetuhoinen ihminen, joka haluaisi apua, ei ehkä saa sitä. Laajan itsemurhaa puolustaneen esseen kirjoittanut itävaltalainen Jean Améry ajatteli, ettei yksilöllä ole mitään velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan, koska yhteiskunta ei piittaa yksilöstä niin kauan kuin tämä haluaa elää vaan kiinnostuu tämän ”parantamisesta” vasta kun tämä on valmis kuolemaan⁵⁹. Itsemurha on yhteiskunnallinen ongelma, mutta samalla se on filosofinen ongelma. Se on myös poliittinen ongelma. Ihmiselämän ylläpitoon käytetään tarmoa, mutta samalla ylläpito vie elämän pois ihmiseltä itseltään. Niinpä itsemurha on tulkittu myös epätoivoiseksi yritykseksi saada määräysvalta omaan elämään: jos ihminen kokee, ettei hän enää pysty vaikuttamaan omaan elämäänsä, hän yrittää edes kuolla oman tahtonsa mukaan.

Tässä itsemurha törmää jälleen tabuluonteeseensa. Kirjailija Lothar von Balluseckin mukaan itsemurhien ehkäiseminen ja

epäonnistuneiden itsemurhayritysten uhrien hoitaminen helpottuisi, jos itsemurha sisältäisi yleiseen ihmiskuvaan merkinä joko olemassaolon traagisuudesta tai ihmisen epätäydellisyydestä⁶⁰. Itsemurha on säilyttänyt tabuluonteensa, vaikka esimerkiksi eutanasiakuolema hyväksytään yhä laajemmin. Mutta kun itsemurhaa vastaan argumentoidaan ehdottomasti, unohdetaan, että on pelkästään julmaa vaatia jotakuta elämään vastoin omaa tahtoaan. Tämä ei tarkoita, etteivät yksilön perustelut itsemurhalleen voi olla harhaisia tai heppoisia. On vain vaikea tunnustaa, että jossakin tilanteessa itsemurha saattaa olla perusteltu ratkaisu. Tosiasioiden tunnistaminen ja tunnustaminen on vaikeaa.

Itsemurhan sijoittaminen terveydellisten ongelmien kategoriaan kielii siitä, että itsemurhan tekijöiltä viedään vastuu: heidät hahmotetaan ehkäisytyön ja hoidon esineiksi, joilla ei ole omaa harkintakykyä tai mahdollisuutta tehdä eettisiä ratkaisuja⁶¹. Samantapainen mekanismi toimii epäterveellisesti elävien ihmisten ympärillä: heidät leimataan joko vastuuttomiksi tai tietämättömiksi, vaikka heidän elämäntapansa saattavat jostakin näkökulmasta olla perusteltu valinta. Kun tietyt elämäntavat konstruoidaan vastuuttomiksi, oikeutetaan samalla puuttuminen tällaista elämää elävien ihmisten elämään; heidät määritellään muuta kehnommiksi päätöksentekijöiksi ja päätteilijöiksi. On tilanteita, joissa itsemurhaa yrittävä ihminen ei ole todellisuustajuinen eikä rationaalinen, mutta siitä ei seuraa, että olisi perusteltua leimata kaikki itsemurhaa suunnittelevat ihmiset henkisesti järkkyneiksi. Myös itsemurhan ehkäisyllä on rajansa. Vaikka empiiriset tiedot osoittavat, että itsemurhien määrän kasvu korreloi koulutustason kohoamisen kanssa, on tuskin perusteltua vaatia, että ihmisten kouluttautumista tulisi hillitä itsetuhoisuuden vähentämiseksi⁶².

Pohjimmiltaan kysymys on siitä, ettei ennaltaehkäisy eetosta ja yksilön maailmakokemusta voi asettaa päällekkäin murskaamatta toista. Solipsismi on triviaalisti totta. Yhden ihmisen maailma ei voi olla toisen ihmisen maailma, ja kun ihminen kuolee, katoaa myös hänen maailmansa. Pisimmälle oivalluksen on vienyt Jean Améry: hän erotti toisistaan elämän logiikan ja kuoleman

logiikan, eivätkä näitä logiikkoja seuraavat ihmiset elä hänen mukaansa samassa maailmassa. Siksi itsemurhan ehkäisijän on mahdollon ymmärtää itsemurhakandidaattia ja päinvastoin. Martin Kusch on muotoillut ongelman toteamalla, että psykologia ja suidologia ”eivät legitimaation tieteinä ja elämänloogisina yrityksiinä enää asu samassa maailmassa kuin suisidantti”⁶³. Tässä sijaitsee rako, johon filosofia voi yrittää tunkeutua. Ensinnäkin se voi koettaa selvittää, miksi itsemurhakandidaatti ja itsemurhan ehkäisijä eivät elä samassa maailmassa, ja toiseksi se voi psykologias-
ta ja suidologiasta poiketen yrittää ymmärtää itsemurhaa suunnittelevan ihmisen ajatuskulttuuria tämän omilla ehdoilla. Elämän logiikan seuraajan näkökulmasta elämän itseisarvo kyseenalaistuu vasta sitten, kun hän joutuu tilanteeseen, jossa hän huomaa miettivänsä, onko mielekästä elää. Itsemurhan ongelmaa ei voida irrottaa tietystä eksistentiaalisesta kokemuksesta. Ihminen, joka ei näe itsemurhan mahdollisuuden mielekkyyttä, ei ymmärrä itsemurhakandidaattia, jos hän ei käsitä sitä kokemuksellista perustaa, josta tämän halu kiistää elämän itseisarvo kumpuaa.

Jos itsemurha jätettäisiin pelkästään itsemurhakandidaattien keskustelunaiheeksi, se paalutettaisiin vain itsemurhaa harkkinneiden yksityisalueeksi, jolle muilla ei olisi astumista. Ajatuksena itsemurha voi olla jollekulle niin vastenmielinen tai vieras, ettei hänellä yksinkertaisesti ole halua tai kykyä ymmärtää sitä. Tämä ei tarkoita, ettei ulkopuolinen voisi ymmärtää itsemurhan ongelmaa alkuunkaan. Mutta se edellyttää valmiista käsityksistä luopumista: kun uskonnollinen ihminen kuulee toisen itsemurhasuunnitelmista, hän ei välttämättä ole kiinnostunut itsemurhasta vaan ainoastaan sen estämisestä. Kaikki itsemurhaa koskevat näkemykset eivät kuitenkaan ole saman arvoisia. Jos joku on harkinnut itsemurhaa vuosikausia, hänen kantaansa on pidettävä painavampana kuin asialle ajatustakaan uhraamattoman lähimmäisen mielipidettä. Mahdollisuudet keskustella itsemurhasta eivät liity niinkään keskustelijoiden omiin itsemurha-aikeisiin vaan siihen, suostuvatko he ottamaan itsemurhan ongelman vakavasti. Valmiin näkemyksen esittäminen ei ole vakavasti ottamista.

Itsemurhan paradokseihin kuuluu se, ettei itsemurhan estäminen ole välttämättä tehokkain tapa estää itsemurha, sillä estämisyrkimys saattaa synnyttää itsemurhakandidaateissa halun pitää kiinni itsemurhasta siksi, että se on jotakin hänen omaansa. Tämän vuoksi itsemurha voi olla myös kapinaa tai uhmaa itsemurhan estämistä kohtaan⁶⁴: ihminen tekee itsemurhan juuri siksi, että häntä yritetään estää tekemästä sitä. On sanottu, että itsemurhien ennaltaehkäisy perustuu neljään seikkaan: ensinnäkään useimmat itsemurha-alttiit ihmiset eivät ole täysin varmoja siitä, että he haluavat kuolla, toiseksi halu tehdä itsemurha saattaa mennä ohi, kolmanneksi itsemurha tuottaa henkiin jääneille vakavia traumoja ja neljänneksi itsemurhakandidaateilla saattaa olla kykyjä, joista voi olla hyötyä yhteiskunnalle⁶⁵. Kun itsemurhakandidaatti kokee, että hän voi toteuttaa omimman mahdollisuutensa tappamalla itsensä, irtautua muiden määräysvallasta tekemällä niin, itsemurhien ehkäiseminen on osaltaan tuottamassa hänen asennettaan. Tappaessaan itsensä hän luopuu elämästään, mutta jos hän olisi tappamatta itseään, hän kokisi luopuvansa siitä, minkä hän kokee kuuluvan itselleen.

Itsemurhan filosofia ei voi asettua itsemurhakandidaatin puolustajaksi, mutta se ei myöskään voi jakaa tuomioita. Sen on pyrittävä sanomaan jotakin semmoista, mikä ylittää yksilöt. Irmeli Järventie epäili jo parikymmentä vuotta sitten, millaiseen tarkkuuteen yleistyksen yltävät:

Poimittaessa suuresta joukosta ihmisiä tätä joukkoa yleisesti ja erityisesti luonnehtivat samat tunnuspiirteet ja konstruoitaessa näistä tunnuspiirteistä ”itsemurhaaja” ei näin tuotettu ihminen ole konkreettinen vaan abstrakti. ”Hän” on keskimääräinen ihminen tai ”itsemurhaaja yleensä”, eräiden – väitän että valittujen – tunnuspiirteiden summa. Tällaista ”ihmistä” en kuitenkaan voi koskaan missään kohdata silmästä silmään, koska ”häntä” ei ole olemassa. Mitä siis voin tietää sellaisen ”ihmisen” toiminnasta, jota ei ole olemassa? Mitä voin tietää ”hänen” itsemurhastaan? En mitään.⁶⁶

On tietymätöntä, ovatko filosofisten käsitelmäritelmien aukot niin suuret, ettei niiden verkkoihin jää ainuttakaan konkreettista itsemurhaa. Yksi itsemurhan filosofian ongelmista on siinä, että ollakseen merkityksellistä sen tulisi pystyä koskettamaan tavalla tai toisella yksittäistä ihmistä, jonka ainutkertaisen elämän itsemurha lopettaa. Filosofialla ei ole oikeutta uhrata yksityistä yleisen vuoksi sen enempää kuin yhteiskunnalla. Ihmisellä on vain yksi elämä, ja siksi on pelkästään vastuutonta yksiulotteistaa tuo elämä sosiaalisten tai taloudellisten voimien hallittavaksi. Itsemurha kertoo aina osittain myös siitä, että ihminen kokee menettäneensä otteensa omaan elämäänsä. Jos itsemurhakandidaatti pystyisi, hän luultavasti muuttaisi elämänsä elämisen arvoiseksi. Aina hän ei pysty.

Järventien toivottomuuteen ei kuitenkaan ole syytä. Parhaassa tapauksessa itsemurhan filosofinen tarkastelu pystyy kaksoisvalotukseen, paljastamaan ongelman vähintään kahdelta puolelta. Silloin se on jo ylittänyt yksilön.

LÄHTEET

- ACHTÉ, KALLE ET AL., *Itsemurhat ja niiden ehkäisy*. WSOY, s.l. 1973.
- ACHTÉ, KALLE; LINDFORS, OLAVI; LÖNNQVIST, JOUKO & SALOKARI, MARKKU, *Suomalainen itsemurha*. Yliopistopaino, Helsinki 1989.
- AGAMBEN, GIORGIO, *Stato di eccezione. Homo sacer, II, I*. Bollati Borlinghieri, Torino 2003.
- AHRENS, JÖRN, *Selbstmord. Die Geste des illegitimen Todes*. Wilhelm Fink, Stuttgart 2001.
- AMÉRY, JEAN, *Hand an sich legen. Diskurs über den Freitod*. Klett-Cotta, Stuttgart 1976.
- ANDERBERG, THOMAS, *Suicide. Definitions, Causes, and Values*. Lund University Press, Lund 1989.
- ARISTOTELES, *Nikomakhoksen etiikka* (Ἠθικὰ Νικομάχεια). Suom. Simo Knuutila. Gaudeamus, Helsinki 2005.
- BALLUSECK, LOTHAR VON, "Selbstmord". *Tatsachen, Probleme, Tabus, Praktiken*. Hohwacht, Bad Godesberg 1965.
- BARBONE, STEVEN & RICE, LEE, Spinoza and the Problem of Suicide. *International Philosophical Quarterly*. Vol. XXXIV, no. 2, 1994, s. 229–241.
- BATTIN, MARGARET PABST, *Ethical Issues in Suicide*. Prentice Hall, Englewood Cliffs 1995.
- BATTIN, MARGARET PABST, *Ending Life. Ethics and the Way We Die*. Oxford University Press, Oxford 2005.
- BAUDRILLARD, JEAN, *L'échange symbolique et la mort*. Gallimard, s.l. 1976.

- BEAUCHAMP, TOM L., An Analysis of Hume's Essay "On Suicide". *The Review of Metaphysics*. Vol. XXX, No. 1, 1976, s. 73–95.
- BECCARIA, CESARE, *Rikoksesta ja rangaistuksesta* (Dei delitti e delle pene, 1764). Suom. Kai Heikkilä. Edita, Helsinki 1998.
- BENATAR, DAVID, *Better Never to Have Been. The Harm of Coming into Existence*. Oxford University Press, Oxford 2006.
- BINET-SANGLÉ, CHARLES, *L'Art de mourir. Défense et technique du suicide secondé*. L'Harmattan, Paris [1919] 2011.
- BIRNBACHER, DIETER, Schopenhauer und das ethische Problem des Selbstmords. *Schopenhauer-Jahrbuch 1985*. 1985, s. 115–129.
- BORDELEAU, DANIEL, Exploration phénoménologique de l'idée suicidaire. *Santé mentale au Québec*. Vol. 19, no. 2, 1994, s. 105–116.
- BRANDT, HARTWIN, *Am Ende des Lebens. Alter, Tod und Suizid in der Antike*. C. H. Beck, München 2010.
- BRANDT, RICHARD B., The Morality and Rationality of Suicide [1975]. Nyt teoksessa James Rachels (toim.), *Moral Problems. A Collection of Philosophical Essays*. 3. painos. Harper & Row, New York 1979, s. 460–489.
- BROWN, RON, *The Art of Suicide*. Reaktion Books, London 2001.
- BURGER, HERMANN, *Tractatus logico-suicidalis. Über die Selbsttötung*. S. Fischer, Frankfurt am Main 1988.
- CAMUS, ALBERT, *Le Mythe de Sisyphe. Essai sur l'absurde*. Gallimard, s.l. [1942] 1985.
- CHOLBI, MICHAEL J., Kant and the Irrationality of Suicide. *History of Philosophy Quarterly*. Vol. 17, no. 2, 2000, s. 159–176.
- CHOLBI, MICHAEL, A Kantian Defense of Prudential Suicide. *Journal of Moral Philosophy*. 7, 2010, s. 489–515.
- CHOLBI, MICHAEL, *Suicide. The Philosophical Dimensions*. Broadview, Peterborough 2011a.
- CHOLBI, MICHAEL, What is Wrong with "What is Wrong with Rational Suicide". *Philosophia*. 2011b. Verkkojulkaisu. <http://www.springerlink.com/content/c3608255002w452t/> (luettu 5.1.2012).
- CHORON, JACQUES, *Suicide*. Charles Scribner's Sons, New York 1972.
- CICERO, *Velvollisuuksista* (De officiis). Teoksessa Cicero, *Vanhuuksista, ystävydestä, velvollisuuksista*. Suom. Marja Itkonen-Kaila, WSOY, Porvoo 1992, s. 95–275.

VIITTEET

1. Uusitalo 2006, 17.
2. Tilastokeskuksen tiedot kuolemansyistä vuonna 2010: http://tilastokeskus.fi/til/ksyyt/2010/ksyyt_2010_2011-12-16_tie_001_f.html. Luettu 2.1.2012.
3. Uusitalo 2006, 113.
4. Uusitalo 2009, 117.
5. Nygård 1994, 9.
6. Dugré 1996, 26.
7. Cholbi 2011a, 11.
8. Testoni 2007, 5.
9. Karlsson 2008, 6.
10. Saresma 2000, 64, 66.
11. Kusch 1984, 84.
12. Guirlinger 2000, 18.
13. Murha-itsemurhasta käytetään usein nimitystä laajennettu itsemurha. Minna Nikusella on kuitenkin ensin mainitulle termille painavat perustelut: ”Laajennettu itsemurha on toki parempaa suomea kuin käyttämäni termi murha-itsemurha, mutta se häivyttää väkivallan ja henkirikoksen, joka hahmottuu osana itsemurhaa. Laajennettu itsemurha on suomennus [sic] termistä *extended suicide*, mutta suomentamisen yhteydessä käsite on muuttanut merkitystään. [...] Suomessa ilmaisua ‘laajennettu itsemurha’ on käytetty kaikista tekijän itsemurhaan johtavista henkirikoksista.” (Nikunen 2005, 34–35)
14. Thom 1975.
15. Testoni 2007, 50.
16. ”Zwischen diesem aus dem Extrem der Askese und dem gewöhnlichen aus Verzweiflung entspringenden freiwilligen Tode mag es mancherlei Zwischenstufen und Mischungen geben, welches zwar schwer zu erklären ist; aber das menschliche Gemüth hat Tiefen, Dunkelheiten und Verwickelungen, welche aufzuhellen und zu entfalten, von der äußersten Schwierigkeit ist.” (Schopenhauer 1988, I, IV, § 69.)

17. Uusitalo 2009, 148.
18. Heiskanen 2007, 78.
19. Achte et al. 1973, sivuttamaton.
20. Achte et al. 1973, 9–10.
21. Marsh 2010, 27.
22. Battin 1995, 120.
23. Vrt. Marsh 2010, 67.
24. Sitä paitsi esimerkiksi masennuksen ja itsemurhan yhteys on kaikkea muuta kuin selvä. Masennuksen parantaminen ei välttämättä estä itsemurhaa ja toisaalta kaikki itsetuhoiset ihmiset eivät ole masentuneita. (Solomon 2002, 329–330).
25. Luper 2009, 195.
26. Choron 1972, 74.
27. Battin 1995, 4–5.
28. Marsh 2010, 21.
29. Birnbacher 1985, 116.
30. Marsh 2010, 47.
31. Nuorvala et al. 1997, 41.
32. Sonneck & Schjerve 1986, 39–40.
33. Tähän kirjaan ei kuulu myöskään luonnontieteellinen tutkimus, joka pyrkii selvittämään, onko olemassa neurologisia tai biologisia tekijöitä, jotka mahdollisesti altistavat itsemurhalle. Tällaiset tutkimukset voivat tuottaa merkittäviä tuloksia, mutta niillä ei varsinaisesti ole mitään annettavaa itsemurhan käsitteen filosofiselle määrittelylle.
34. Heiskanen 2007, 60.
35. Anderberg 1989, 73.
36. Choron 1972, 94.
37. Cholbi 2011a, 163.
38. Heiskanen 2007, 38.
39. Ahrens 2001, 10.
40. Mainittakoon, että klassisessa, mahdollisimman monen hyvää edistävää oikeudenkäyttöä puolustavassa teoksessaan *Dei delitti e delle pene* (1764) valistusjuristi ja filosofi Cesare Beccaria (1738–1794) oli kritisoinut itsemurhan rangaistus ei tunnu soveltuvan, koska on rangaistava joko syytöntä tai kylmennyttä ja tunnotonta ruumista. [...] Vaikka itsemurha onkin synty, josta Jumala rankaisee – vain hänen on valta rangaista myös kuoleman jälkeen – ei sitä voi pitää maallisenä rikoksena, koska rangaistus ei kohdistu syylliseen vaan hänen perheeseensä.” (Beccaria 1998, 98, 101)
41. Ollikainen 1994, 39–40.
42. Toteamus on niin kulunut, että François Dugré (1996, 25) on perustellusti verrannut sitä Shakespearen *Hamletin* yksinpuheluun.

43. Camus 1942, 17.
44. Camus 1942, 17.
45. Donnelly 1978.
46. Bordeleau 1994, 113.
47. Pavan 2009, 116.
48. Sokrateen itsemurha on tosin kyseenalaistettu; ks. Frey 1978. Aiheesta enemmän myöhemmin tässä kirjassa.
49. Durkheim 1985, 19.
50. Maudsley 1879, 412.
51. Anderberg 1989, 59.
52. Nygård 1994, 93.
53. Battin 1995, 77.
54. Kusch 1984, 72.
55. Ks. <http://in.reuters.com/article/2012/04/04/greece-suicide-id-INDEE8330AU20120404>. Kiitän Jarkko S. Tuusvuorta uutisen mainitsemisesta.
56. Kiitän Ville Lähdetä siitä, että hän muistutti seikasta.
57. Solomon 2002, 384.
58. Helén & Jauho 2003, 19.
59. Améry 1976, 99.
60. Balluseck 1965, 127.
61. Volant 2006, 90.
62. Battin 1995, 12.
63. Kusch 1984, 91.
64. Marsh 2010, 223.
65. Choron 1972, 81.
66. Järventie 1993, 33.
67. Brown 2001, 23.
68. Hooff 1990, 131.
69. Hietalahti 2003, 18.
70. Sundvall 2009, 26.
71. Balluseck 1965, 7.
72. Sundvall 2009, 26.
73. Heiskanen 2007, 88.
74. ”Murha”-sanana käyttö ’ison’ merkityksessä on kuitenkin toissijaista. Ks. Sivula 1986, 114.
75. Daube 1972, 399.
76. Platon, *Faidon*, 68a.
77. Daube 1972, 400.
78. Platon, *Faidon*, 61c.
79. Daube 1972, 400.
80. Aristoteles, *Nikomakhoksen etiikka*, 1166b.
81. Daube 1972, 400.

niin & näin -kirjoissa ilmestynyt

1. MIKKO LAHTINEN (toim.), *Henkinen itsenäisyys*
2. MARTIN HEIDEGGER, *Silleen jättäminen*
3. RALPH WALDO EMERSON, *Luonto*
4. PEKKA PASSINMÄKI, *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus*
– *Filosofinen analyysi rakentamisesta ja arkkitehtuurista*
5. QUENTIN SKINNER, *Kolmas vapauden käsite*
6. PERTTI AHONEN, *Vireällä mielellä*
– *Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat*
7. JULIEN OFFRAY DE LA METTRIE, *Ihmiskone*
8. T. P. USCHANOV, *Wittgenstein in Finland – A Bibliography 1928–2002*
9. MIKA HANNULA, JUHA SUORANTA & TERE VADÉN, *Otsikko uusiksi*
– *Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat*
10. TOMMI WALLENIUS, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus*
11. DANIEL JUSLENIUS, *Suomen onnettomuus – De Miseriis Fennorum*
12. MICHEL ONFRAY, *Kapinallisen politiikka*
– *Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta*
13. J. J. F. PERANDER, *Yhteiskunta uutena aikana & muita kirjoituksia*
14. JUSSI BACKMAN, *Omaisuuksien elämä*
– *Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla*
15. NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Castruccio Castracaniin elämä*
16. JUUKA PAASTELA (toim.), *Terrorismi*
– *Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysiä*
17. LAURI MEHTONEN, *Moderniteetin jäljillä*
– *Tekstejä aistisuudesta, tiedosta ja sivistyksestä*
18. ARTHUR SCHOPENHAUER, *Taito olla ja pysyä oikeassa*
– *Eristinen dialektiikka*
19. JUHA DRUFVA, *Unohdettuja ajatuksia etsimässä*
20. JUHA VARTO & HAKIM ATTAR, *Syvä laulu*
21. JUSSI BACKMAN & MIIKA LUOTO (toim.), *Heidegger*
– *Ajattelun aiheita*
22. KARI VÄYRYNEN, *Ympäristöfilosofian historia*
– *maaäitimyystistä Marxiin*
23. TERE VADÉN, *Karhun nimi – kuusi luentoa luonnosta*
24. GUY HAARSCHER, *Tunnustuksettomuus*
25. JOSÉ ORTEGA Y GASSET, *Ajatuksia tekniikasta*
26. TAPANI KILPELÄINEN (toim.), *Kääntökirja*
– *Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*
27. MARTIN HEIDEGGER, *Tekniikka ja käänne*

28. SIMONE WEIL, *Juurtuminen*
– *Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle*
29. MIKA HANNULA, *Suomalaisuudesta – Erään sukupolven tarina*
30. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Tragedian synty*
31. EDMUND HUSSERL, *Geometrian alkuperä*
– *Johdanto Jacques Derrida*
32. WILLIAM JAMES, *Pragmatismi*
– *Uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille*
33. TUUKKA TOMPERI & HANNU JUUSO (toim.), *Sokrates koulussa*
– *Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*
34. JUHA VARTO, *Tanssi maailman kanssa – Yksittäisen ontologiaa*
35. GIORGIO COLLI, *Nietzschen jälkeen – miten tullaan filosofiksi*
36. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Talvisia merkintöjä kesän vaikutelmista*
37. MIGUEL DE UNAMUNO, *Traaginen elämäntunto*
38. JOYCE CAROL OATES, *Nyrkkeilystä*
39. MARTIN HEIDEGGER, *Esitelmiä ja kirjoituksia osa II*
40. E. M. CIORAN, *Hajoamisen käsikirja*
41. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Matildan ja Taavetin matemaattiset seikkailut
42. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Matildan ja Taavetin seikkailut tieteen maailmassa
43. OSCAR BRENIFIER, *Keskusteleva opetus*
44. MAUGHN GREGORY, *Filosofiaa lapsille ja nuorille*
45. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Filosofoidaan matematiikasta ja luonnontieteistä
46. JOHN DEWEY, *Taide kokemuksena*
47. PIERRE HADOT, *Mitä on antiikin filosofia?*
48. MARTIN HEIDEGGER, *Mitä on metafysiikka?*
49. ANN MARGARET SHARP, *Nukkesairaala*
50. ANN MARGARET SHARP & LAURANCE JOSEPH SPLITTER,
Kuka minä olen? – Nukkesairaalan opettajaonopas
51. SAMI PIHLSTRÖM, *Elämän ongelma – Filosofian eettinen ydin*
52. NORMAND BAILLARGEON, *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*
53. BEATE BØRRESEN, BO MALMHESTER & TUUKKA TOMPERI,
Ajattelaa yhdessä – taitavan ajattelun työkirja
54. ROGER-POL DROIT, *Filosofoidaan lasten kanssa*
55. LEENA KURKI & TUUKKA TOMPERI, *Väittely opetusmenetelmänä*
– *Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*

56. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Ajatusliikkeitä*
– *Päiväkirjat 1930–1932 & 1936–1937*
57. SIMO KYLLÖNEN, JUHANA LEMETTI, NIKO NOPONEN
& MARKKU OKSANEN (toim.), *Kiista yhteismaista*
– *Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*
58. HERBERT MARCUSE, *Taiteen ikuisuus*
59. HEINRICH HEINE, *Romantiikan koulu*
60. MATTHEW B CRAWFORD, *Elämän korjaajat*
– *Kädentaitojen ja käytännöllisen ammattityön ylistys*
61. TAPANI KILPELÄINEN, *Itsemurhan filosofia*

Tilaukset
www.netn.fi/kauppa
niin & näin
PL 730
33101 TAMPERE